

УДК 811.161.2'243:37

УКРАЇНСЬКА МОВА: ПОСІБНИК ІЗ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ

Алла Архангельська, Олена Левченко

*Університет ім. Ф. Палацького в Оломоуці,
кафедра славістики,
вул. Кржіжковського, 10, 771 80 Оломоуць, Чехія,
тел.: +420 608 53 73 28,
ел. пошта: alla_arkhanhelska@yahoo.com*

*Національний університет „Львівська політехніка”,
кафедра прикладної лінгвістики,
вул. С. Бандери, 12, 79013 Львів, Україна,
тел.: +380322582700,
ел. пошта: levchenko.olena@gmail.com*

Розглянуто концепцію побудови посібника „Українська мова: посібник із розвитку мовлення” (А. М. Архангельська, О. П. Левченко, В. М. Мокієнко, Санкт-Петербург, 2012), який укладено за принципом комунікативно-діяльнісного та зіставного підходу на засадах ситуативно-практичної спрямованості та країнознавчої інформативності. Описано структуру посібника.

Ключові слова: українська мова, розвиток мовлення, комунікативно-діяльнісний підхід, лексика.

„Українська мова: посібник із розвитку мовлення” [1] призначено для російськомовних студентів, що вивчають українську мову в університетах та педагогічних інститутах, а також для всіх громадян Росії, які бажають удосконалити рівень практичного володіння українською мовою в соціально-побутовій та соціально-культурній сферах та підвищити рівень своєї мовленнєвої культури. Пропоноване видання адресовано всім тим, хто оволодів базовою практичною граматику української мови та лексичним мінімумом у межах 1500-2000 одиниць і бажає активізувати й поповнити свій лексичний запас, удосконалити навички усного (діалогічного й монологічного) мовлення в актуальних ситуаціях повсякденного спілкування. Посібник призначено передусім для роботи в аудиторії з викладачем, вибірково матеріал можна використовувати і для самовдосконалення мовлення.

Посібник укладено за принципом комунікативно-діяльнісного та зіставного підходу на засадах ситуативно-практичної спрямованості та країнознавчої інформативності. Автори намагалися максимально врахувати особливості вивчення російськомовними студентами української мови, методично доцільно використати спільне й акцентувати на частково відмінному та відмінному у двох споріднених мовах. Мета посібника – сприяти формуванню й закріпленню навичок українського розмовного мовлення та нормативного слововживання. Усі дібрані мовні явища, вправи та тексти спрямовані на активізацію мовленнєвої діяльності. Основну увагу звернено на найуживанішу лексику, значна частина текстів навчального характеру має діалогічну форму, вправи та завдання зорієнтовано на розвиток комунікативних умінь та навичок. Завдання комунікативного спрямування мають проблемний характер, покликані

стимулювати мовців до вирішення типових і нетипових ситуацій спілкування з метою сформулювати та закріпити навички говоріння.

Народознавче спрямування посібника реалізовано через зміст діалогів, навчальних текстів, уривків із художньої літератури, поезії, широкого залучення фразеологічного, паремійного та фольклорного матеріалу. Такі тексти містять українські реалії, мають пізнавальний характер, розширюють відомості про життя, звичаї, традиції українського народу, його минуле та сучасне, характерні риси, спосіб мислення, смаки, уподобання, світобачення і світосприймання. Особливу увагу приділено національно-культурній та мовній специфіці українського комунікативного етикету.

Посібник складається з чотирьох частин.

У першій, граматичній частині посібника у формі таблиць викладено основні відомості з українського відмінювання та дієвідмінювання з урахуванням збігів та відмінностей граматичних систем української та російської мов, акцентовано на складних випадках українського формотворення та винятках із правил. Граматична частина посібника містить не навчальний, а довідковий матеріал. Її мета – допомогти тим, хто бажає опанувати українське розмовне мовлення, зорієнтуватися у складних питаннях формотворення, зокрема й з огляду на специфіку граматичних форм та чинних норм української мови порівняно з російською.

Друга частина містить 11 уроків, об'єднаних за тематичним принципом: „Знайомство. Звертання. Культура спілкування”, „Аудиторія. Навчання. Освіта”, „Гуртожиток”, „Квартира. Житло”, „Родина. Традиції. Звичаї. Свята”, „Людина і час”, „Доба. Проміжки часу. Пори року”, „Місто. Транспорт”, „Здоров'я. Здоровий спосіб життя”, „Хобі. Дозвілля”, „Зовнішність. Зовнішній вигляд. Характер людини”. Принциповим у методичному забезпеченні уроків є поєднання принципу зразка з принципом творчо-діяльнісного підходу. Кожний урок містить діалог-зразок, навчальні діалоги та тексти-зразки. Вони є базою для виконання комунікативних завдань різних типів, що покликані сприяти автоматизації мовленнєвих формул і граматичних структур, характерних для певної ситуації спілкування. Тексти дискусійного характеру допоможуть активізувати мовленнєву діяльність, можуть слугувати й у вирішенні численних комунікативних ситуацій. Переважну частину пропонує завдань, різноманітних за типами, зорієнтовано на розвиток і вдосконалення діалогічного та монологічного українського мовлення російськомовного студента як національно-лінгво-культурної особистості. Такі завдання допоможуть навчитися доцільно і доречно користуватися різними мовленнєвими формулами у складних різновидах діалогу (діалог-бесіда, діалог-уточнення, діалог-перепитування, діалог-дискусія) з огляду на дотримання основних комунікативних ознак культури мовлення; підтримувати розмову, виступати ініціатором діалогу та диспуту; коректно поводити себе й тактовно висловлюватися під час активної дискусії. Частина вправ містить зразки для виконання, в іншій частині – запропоновано мовцям самостійно вирішити поставлене завдання.

Змістове наповнення уроків є навчально-пізнавальним і спирається на конкретні життєві й мовленнєві ситуації, що реалізуються в типових ситуаціях повсякденного спілкування, та тексти, зокрема й культурологічного спрямування, що розкривають різні сторони життя людини, моральні та матеріальні цінності, смаки, уподобання тощо. Наповнення кожного уроку зорієнтовано на збагачення лексичного запасу й активного словника студентів і забезпечено широким поданням українсько-російських словникових матеріалів та матеріалів для довідок. Автори намагалися максимально

запобігти проникненню суржику в мовлення тих, хто вивчає українську мову, й орієнтувалися на чинні норми формотворення, словотворення й слововживання з урахуванням специфіки норми розмовного стилю. Структуру кожного уроку реалізовано з урахуванням навчального мінімуму. У навчальному посібнику приділено увагу специфіці семантики та керування базових щодо теми кожного уроку дієслів у тематично зорієнтованих дієслівно-іменникових сполученнях, особливостям слововживання власне українських одиниць та одиниць, позначених явищем міжмовної інтерференції, особливостям творення українських граматичних форм, правильному наголошуванню слів та сполук, уміщених у текстах і вправах уроку, заувагам щодо явища міжмовної українсько-російської омонімії.

Оскільки мета посібника – активізувати та автоматизувати комунікативні навички, у текстах завдань свідомо обмежено вправи на відпрацювання творення й уживання граматичних форм, оскільки ці навички мовці здобули на початковому етапі навчання, натомість більшість завдань зорієнтована на закріплення навичок уживання форм слів у розмовно-побутовому мовленні з огляду на специфіку ситуації спілкування.

Третій розділ посібника пов'язаний із тематикою та змістом відповідних уроків і містить тематичний українсько-російський словник та тексти для подальшої самостійної роботи над кожною із запропонованих тем. Праця з текстами передбачає активне самостійне використання матеріалів словників загального типу та аспектичних словників. Змістове наповнення українсько-російських тематичних словників та текстів може прислужитися для написання творів, оповідань, висловлювань на задану тему, створення діалогів, організації дискусій. Автори свідомо не пропонували завдань до текстів, залишивши простір для творчості викладачеві, що працюватиме зі студентами за цим посібником. Керуючись принципом методичної доцільності, більшість текстів народознавчого спрямування автори зосередили у третьому розділі посібника, аби спонукати студентів до активного самостійного читання та пошуково-лексикографічної діяльності. У текстах, що містять реалії українського життя і культури, з метою запобігти неправильній вимові незнайомих слів, власних назв, антропонімів, етнографізмів тощо їх подано із наголосами.

Четвертий розділ мав би містити додатки – українсько-російський словник відмінної лексики, укладений за абетковим принципом, що полегшує використання його матеріалів у процесі удосконалення українського зв'язного мовлення, словник складних випадків наголошування слів, що сприятиме відпрацюванню стійких навичок вимови та наголошування слів та зауваги до нормативних засобів ідентифікації чоловіка і жінки, що містяться у текстах кожного уроку. На жаль, із певних міркувань видавництво змусило авторський колектив значно скоротити обсяг посібника. Довелося з нього вилючити не лише окремі тематично пов'язані тексти, але й додатки, зокрема й українсько-російський словник відмінної лексики. Проте авторський колектив, усвідомлюючи його цінність для вивчення української мови на комунікативній основі, намагається сьогодні видати його в Чехії.

Укладаючи навчальний посібник, автори використали чинні кодифікаційні джерела української мови, дані Українського лінгвістичного порталу, підручники, довідники, посібники з вивчення української мови, українсько-російські та російсько-українські словники, тематичні словники, видані в Україні, Росії та інших країнах, матеріали сучасних українських та російських ЗМІ, художню, зокрема й класичну українську літературу. Покликання на джерела подано в тексті посібника. Частину текстів, переважно діалогічного характеру, створили самі автори. Щиро

сподіваємося, що розлогий список використаної літератури стане у пригоді тим, хто хоче поглибити свої знання про українську мову й культуру та вдосконалити володіння українським розмовним мовленням.

Ініціатором створення посібника був проф. В. М. Мокієнко – відомий у світі україніст, русист, та Санкт-Петербурзьке видавництво «Каро», у якому вже опублікована серія навчальних посібників із більшості слов'янських мов. Початковою методологічною моделлю нашої книги став посібник із чеської мови (розвиток зв'язного мовлення), створений проф. В. М. Мокієнком та проф. Л. Степановою [2], автори якого відштовхувалися від комунікативно спрямованого вивчення двох мов (чеської та російської) на контрастивній основі. Однак авторський колектив презентованого посібника суттєво розширив межі його первинної структури та концепції. За умови збереження основного цільового спрямування посібника на активізацію комунікативних умінь та навичок було значно розширено тематичний діапазон, створено і відредаговано актуальні тексти діалогічного і монологічного характеру, розроблено власну систему вправ, максимально враховано особливості викладання української мови на тлі російської як близькоспорідненої. Метою стало створення оригінального та самостійного посібника для удосконалення вмінь та навичок українського зв'язного мовлення. Видання може стати корисним усім російськомовним громадянам, які мають на меті опанувати українське розмовне мовлення на високому рівні.

Ми глибоко переконані: створений підручник з огляду на мовну ситуацію в Україні, що загострилася останнім часом, надзвичайно потрібний і російськомовним громадянам України. Його російсько-українська основа дала б їм змогу швидше і якісніше опанувати мову народу, з яким вони пов'язали свою долю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Архангельская А. М. Українська мова: посібник із розвитку мовлення. Украинский язык : пособие по развитию речи / А. М. Архангельская, Е. П. Левченко, В. М. Мокиенко – СПб. : изд-во „КАРО”, 2012. – 336 с.
2. Мокиенко В. М. Чешский язык. Учебное пособие по развитию речи / В. М. Мокиенко, Л. И. Степанова – СПб. : изд-во „КАРО”, 2010. – 272 с.

*Стаття надійшла до редакції 05.02.2013
доопрацьована 10.02.2013
прийнята до друку 25.02.2013*

UKRAINIAN LANGUAGE: A GUIDE TO SPEECH DEVELOPMENT

Alla Arkhanshelska, Olena Levchenko

*F. Palacky University of Olomouc,
Department of Slavic Studies,
10 Kržhyžkovskoho Str., 771 80 Olomouc, Czech Republic,
phone: +420 608 53 73 28
e-mail: alla_arkhanshelska@yahoo.com*

*National University „Lviv Polytechnic”,
Department of Applied Linguistics,
12 Bandery Str., 12, 79013 Lviv, Ukraine,
phone: +380322582700,
e-mail: levchenko.olen@gmail.com*

The article deals with the concept of creating the *Ukrainian Language: a Guide to Speech Development* (A. M. Arkhanhelska, O. P. Levchenko, V. M. Mokiienko, St. Petersburg, 2012), compiled in correspondence with a communicative and activity approach, as well as a contrastive approach, based on situational and practical focus, as well as country studies information content. The structure of the guidebook is described.

Key words: Ukrainian language, speech development, communicative and activity approach, vocabulary

УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК: ПОСОБИЕ ПО РАЗВИТИЮ РЕЧИ

Алла Архангельская, Елена Левченко

*Университет им. Ф. Палацкого в Оломоуце,
кафедра славистики,
ул. Кржижковского, 10, 771 80 Оломоуц, Чехия,
тел.: +420 608 53 73 28,
эл. почта: alla_arkhanhelska@yahoo.com*

*Национальный университет „Львовская политехника”,
кафедра прикладной лингвистики,
ул. С. Бандеры, 12, 79013 Львов, Украина,
тел.: +380322582700,
эл. почта: levchenko.olen@gmail.com*

В статье рассмотрена концепция построения пособия „Украинский язык: пособие по развитию речи” (А. М. Архангельская, Е. П. Левченко, В. М. Мокиенко, Санкт-Петербург, 2012), который составлен по принципу коммуниктивно-деятельностного и сопоставительного подхода на основе ситуативно-практической направленности и страноведческой информативности. Описана структура пособия.

Ключевые слова: украинский язык, развитие речи, коммуниктивно-деятельностный подход, лексика.